

Tretia kapitola je venovaná vývoju tripartitného kánonu Starej Zmluvy s poukazom na často citované odkazy v deuterokanonických a kanonických spisoch.

Vo štvrtjej kapitole sa sústreďí na židovské zbierky biblických spisov, ktoré obsahujú množstvo nekanonických zdrojov a odzrkadľujú postupný proces formovania starozmluvného kánona. Tento charakteristický rys je evidentný v spisoch Novej Zmluvy a cirkevných otcov.

Piata kapitola je zameraná na „biblický kánon Ježiša a ranného kresťanstva.“ McDonald poukazuje, že kresťanský kánon z 2. storočia obsahuje širšiu zbierku starozmluvných spisov z 1. storočia, ktorý zahŕňa veľké množstvo pseudoepigrafnej a apokryfnej literatúry. Táto literatúra bola zo židovských zbierok odstránená kvôli názoru, že nie je inšpirovaná, pretože duch prorocstva v Izraeli vyhasol po smrti Júdu Makabejského. Naopak v kresťanstve prevládala opačný názor. Pseudoepigrafná a apokryfná literatúra, ale aj vznikajúce novozmluvné spisy boli prijímané ako inšpirované. Dôkazom toho je viac než 150 citátov a odkazov v kanonických knihách Novej Zmluvy, spisoch apoštolských a cirkevných otcov.

McDonald prichádza k záveru, že Ježiš, apoštolovia a ranná cirkev nemali žiadny fixný zoznam kanonických spisov Starej Zmluvy. V 1. storočí zohrávali dôležitú úlohu zákon, proroci a ústna tradícia o živote, službe a svedectve Ježiša Krista. V spisoch cirkevných otcov pochádzajúcich zo 4. a 5. storočia sa naďalej vyskytujú niektoré z apokryfných spisov, kým niektoré kanonické knihy nie sú uvedené.

Šiesta kapitola venuje pozornosť vzniku novozmluvných spisov a ich vzostupu k autoritatívnemu Písmu. Autor poukazuje na dôvody vzniku prvých spisov, ktoré nahrádzajú ústnu tradíciu. Sú nimi tieto: 1) zlyhanie ústnej tradície, 2) smrť apoštolov a oddialenie parúzie, 3) apologetické dôvody, 4) potreba literatúry a inštrukcie pre spoločnosť veriacich, 5) rozšírenie kresťanskej misie do pohanského sveta a vznik spisov ako náhrada osobnej komunikácie v rastúcej cirkvi (s. 138–142).

Ježišove slová mali od samého začiatku rovnocennú hodnotu so Starou Zmluvou, na rozdiel od novozmluvných spisov, ktoré aj napriek tomu, že slúžili ako písmo a boli autoritatívne používané, neboli označované ako Písmo. Táto kapitola nám ponúka množstvo dokladov zo spisov cirkevných otcov z 2. storočia (Barnabášova epištola, Ignáciov list Filadelfským, 2 Klementa, Polykarpov list Filipským, 2 Petra, Ptolemajov list Flórovi, Justín Martýr v Dialógu s Tryfónom a Prvej apológie, List známy ako Mučeníci Lyonu a Viedne, Ireneus Proti bludom, Tacián v Diatesaron, Teofil v Autolykovi a Atenagoras vo Vzkriesení z mŕtvych) a poukazuje tak na rôznorodý postoj k tradovaným spisom z obdobia ranného kresťanstva.

Siedma kapitola sa zaoberá vplyvmi, ktoré pôsobili na ďalší vývoj formovania novozmluvného kánonu. Veľký dosah mal podľa McDonalda Ireneus, ktorý označil kresťanské spisy ako písmo a oddelil od seba zbierky novozmluvných a starozmluvných spisov. Ďalej to boli heretické hnutia, Diokleciánovo prenasledovanie kresťanov a obdobie panovania cisára Konštantína.

Význam ôsmej kapitoly vyplýva zo samotného názvu „staroveké zbierky kresťanských spisov,“ ktoré pochádzajú z obdobia 2. až 4. storočia. Prvá dokumentovaná zbierka bola vytvorená Markionom v polovici 2. storočia, ďalšie pochádzajú od

gnostika Valentína, Ireneia, Klementa Alexandrijského, Origena, Tertuliána, Muratoriho fragment, Atanázia Alexandrijského, Cyrila Jeruzalemského, Amfiloschia a Dionýza Alexandrijského. Nechýbajú tu ani kódexy Claromontanus, Vaticanus, Alexandrinus, Constantinopolitanus a Sinaiticus. Týmto obsiahlym zoznamom chce autor poukázať na to, že uzatvorenie kánonu je záležitosťou 4., 5. a nasledujúcich storočí, a tento proces kanonizácie nebol nikdy ukončený.

V deviatej kapitole nazwanej „Kritéria pre novozmluvný kánon – iný pohľad,“ sa vracia k podmienkam kanonicity rannej cirkvi (apoštolskosť, ortodoxnosť, starovekosť, inšpirácia, použitie) a nanovo ich prehodnocuje.

V záverečnej desiatej kapitole autor sumarizuje uvedené argumenty, podáva základné usmernenie v nových smeroch kanonického bádania a zároveň formuluje niekoľko otázok, ktoré vyplývajú z danej problematiky.

Publikácia obsahuje šesť dodatkov s množstvom materiálu, vhodného pre ďalšie kanonické štúdiá. Bibliografia zahŕňa 150 vybraných monografií a článkov významných bádateľov v oblasti biblického kánona. Zároveň obsahuje menný index a index súčasných bádateľov. Nespočetné množstvo materiálu je v knihe logicky utriedené, má premyslenú štruktúru a pomáha čitateľovi pri jeho ďalšom kanonickom bádani.

Autorova úloha položená na samotnom začiatku bola splnená. Kniha je napísaná ako prehľadný úvod a súčasne ako príručka obsahujúca materiál o formovaní biblického kánona pre teológov a laikov. Významné miesto patrí prekladom antickej literatúry, prehľadným súhrnom akademických debát a odkazom na rozsiahle množstvo literatúry.

Táto monografia je po Metzgerovom *The Canon of the New Testament* veľkým prínosom. Oddelene sa venuje Starej a Novej Zmluve a z tohto dôvodu ju nemožno prehliadnuť tými, ktorí sa chcú bližšie venovať kanonickému štúdiu.

Andrea Korečková

PROROK JONÁŠ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Uwe Steffen: Die Jona-Geschichte. Ihre Auslegung und Darstellung im Judentum, Christentum und Islam. Neukirchener Verlag, Vluyn, 1994.

V roce 1994 vyšla v nakladatelství Neukirchener Verlag další z prací německého teologa Uwe Steffena, zabývající se jonášovskou tematikou: Jonášův příběh. Jeho výklad a umělecké ztvárnění v judaismu, křesťanství a islámu. Jedná se o jedinečnou publikaci, ve které autor představuje porovnání dějin výkladu biblického příběhu proroka Jonáše a jeho umělecké ztvárnění současně ve třech největších monoteistických náboženských systémech.

V úvodu knihy vysvětluje autor důvod vzniku knihy a stanovuje si cíl svého bádání: předložit čtenáři stručné a přehledné srovnání výkladu Jonášova příběhu a jeho ikonografického ztvárnění v judaismu, křesťanství a islámu. Pokud by tedy čte-

nář v knize hledal podrobný přehled dějin výkladu knihy proroka Jonáše od nejstarších dob až po současnost, v této publikaci jej nenalezne. Jak sám autor předestírá již v samotném úvodu, nebylo možné rovněž z finančních důvodů připojit k publikaci obrazovou přílohu, jež by výrazným způsobem kapitoly o uměleckém zpracování Jonášova příběhu dokreslila. Výsledky bádání pak autor přehledně shrnuje v závěru knihy.

Rozdělení knihy do tří velkých oddílů je dáno již samotným názvem: Jonášův příběh v judaismu, křesťanství a islámu. Jednotlivé celky jsou pak dále členěny na kapitoly a podkapitoly.

V úvodní kapitole, předcházející těmto třem celkům, podává autor vlastní překlad hebrejského textu biblické knihy Jonáš. V následujících dvou kapitolách pak nastiňuje některé základní problémy týkající se výkladu textu a jeho jednoty. Je na škodu, že tuto diskusi o jednotě biblického textu a jeho redakci v jednotlivých oddílech dále nerozvádí. Vrací se k ní až v závěru knihy.

Poměrně přehlednou strukturu knihy trochu narušuje řazení kapitol v oddíle Jonášův příběh v křesťanství. Po několika kapitolách, věnovaných uměleckému ztvárnění Jonášova příběhu v raném křesťanství, zařazuje autor kapitoly, pojednávající o výkladu Jonáše v různých obdobích a následně se pak vrací k tématu uměleckého zpracování.

Mezi nejzajímavější části Steffenovy publikace, z pohledu teologa, bezesporu patří kapitoly oddílu Jonáš v křesťanství, týkající se vztahu vyobrazení biblického příběhu proroka Jonáše v katakombách a na sarkofázích a raně křesťanské teologii. Ze spisů a výkladů prvních křesťanských teologů je podle Steffena zřejmé, že v prvních čtyřech stoletích stály raně křesťanské umění a křesťanská teologie vedle sebe, téměř bez jakéhokoli vztahu či případně v určitém napětí. Teprve později, jak nám autor na základě výsledků bádání dokládá, rostl postupně význam Jonášova příběhu. Tak získalo pochopení a výklad Jonášovy zvěsti dnešní podobu jakožto předobrazu Ježíšova vzkříšení a zmrtevýchvstání tak, jak byla symbolicky zachycena v nástěnných malbách katakomb.

Naší pozornosti by také neměla uniknout kapitola z oddílu Jonášův příběh v islámu, ve které nám autor přibližuje shodné i rozdílné prvky Jonášovy legendy v islámské tradici v porovnání se starozákonním podáním. Zajímavým příkladem několika rozdílností je délka Jonášova pobytu v břiše velryby. Počet dnů a nocí v islámské tradici čítá od 3 do 40, oproti biblickým třem dnům a nocím.

Autor se svého úkolu poměrně dobře zhostil a jasným a srozumitelným způsobem provádí čtenáře dějinami výkladu v jednotlivých náboženských systémech, na které navazují příklady uměleckého ztvárnění tohoto biblického příběhu. Publikaci lze vřele doporučit jako základní uvedení čtenáře do jonášovské problematiky.

Silvie Hlaváčková

REJSTŘÍK ROČNÍKU X (2004)

Články

Ladislav Beneš	5
Pastýřská péče v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem [Pastoral care in the 1990s and its continuing development]	
Petr Gallus	184
Nerozdílná jednota Boha a člověka? Tillichovo pojetí identity [The indivisible unity of God and human beings? Tillich's concept of identity]	
Ladislav Hejdánek	25
Reflexe víry a metafyzika. Je teologie bez metafyziky možná? [Reflections on faith and metaphysics. Is theology possible without metaphysics?]	
Pavel Hanes	36
Harnack a Pelikan [Harnack and Pelikan]	
Pavel Hošek	117
Teologie náboženství v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem [Theology of religions in the 1990s and its continuing development]	
David Javornický	147
Etické typy v etice knihy Přísloví [Ethical types in the ethics of the book of Proverbs]	
Petr Kitzler	199
„Ecclesiae hominem non fuisse“? Tertullianus a jeho nový portrét [“Ecclesiae hominem non fuisse“? Tertullian and his new portrait]	
Andrea Korečková	82
Formovanie biblického kánonu [The formation of the biblical canon]	
Jiří Lukeš	57
Lukáš 16 – kompaktní rétorická jednotka [Luke 16 – A compact rhetorical unit]	
Ivana Noble	170
O možnostech a povaze teologického poznání u Alexandra Schmemmanna [The roots and nature of theological knowledge in Alexander Schmemmann]	
Recenze	
J. Heller: V moci slova	212
S. Hlaváčková: Prorok Jonáš ve výtvarném umění	221